

**Eesti Reformierakonna, Erakonna Eesti 200 ja
Sotsiaaldemokraatliku Erakonna
valitsusliidu uuendatud tegevusplaan
aastateks 2024–2027**

Tallinn 2024

Koalitsioonileppe eessõna: tegevusplaan kindluse kasvuks

Eesti Reformierakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond ja Erakond Eesti 200 jätkavad valitsusliiduna tööd selle nimel, et tagada Eesti inimestele ja ettevõtetele igakülgne kindlustunne. Kolme erakonna ühine eesmärk on kindlustada Eesti julgeolek, suunata majandus kasvuteele, vähendada sotsiaalset ja regionaalset ebavõrdsust ning tagada riigi rahaline jätkusuutlikkus.

Praegune valitsusliit alustas koostööd, kui Venemaa sõda Ukraina vastu oli kestnud üle aasta. See sõda kestab jätkuvalt ja selle mõjud on jõudnud meie kõigini. Ühelt poolt oleme õigustatult suurendanud rekordilises tempos riigikaitsekulusid, kuid teiselt poolt on see sõda kaasa toonud pika negatiivse mõju meie majandusele ning inimeste kindlustundele ja toimetulekule.

Eesti konkurentsivõime on langenud, sest energia ja tooraine on kallimad, senised tarneahelad ei toimi ning nõudlus meie peamistel eksportturgudel kiratseb. Muutused Euroopa rahanduspoliitikas on tõstnud laenuintresse ja sõjahirm vähendab investeerimiskindlust. Eeltoodu on kogumis rõhmas meie riigieelarvet ja kasvatamas määramatust tuleviku ees.

Koalitsiooniosalised leiavad, et eelkirjeldatud kriitiline olukord vajab hästi toimivat valitsusliitu, mis suudab kiirelt langetada lahendust toovaid otsuseid ja pakkuda poliitilist pikka vaadet. Keskendudes kõige olulisemale, suudame anda ühiskonnale piisavalt kindlustunnet, et tagada inimeste majandusliku heaolu kasv, saada korda riigi rahaasjad ja seeläbi panustada kõikide teiste eluvaldkondade arengusse.

Käesolevate uuendustega täiendame kolme erakonna vahel 2023. aastal sõlmitud valitsusliidu programmi aastateks 2023–2027 ning Vabariigi Valitsuse tööplaani, kus ühtlasi määrame uute poliitiliste suundade täpse elluviimise aja ja üksikasjad.

Kindlustunde kolm sammast

Kindlustunde andmine on koalitsioonipartnerite uuendatud valitsusleppe läbiv eesmärk. Usume, et kindlustunde üks oluline osa on vastutustundlik käitumine Eesti riigi juhtimisel. Peame oluliseks, et koos langetatud otsused oleks tulevikku vaatavad ja Eesti vabadust põlistavad. Meil on ühine vastutus Eesti julgeoleku igakülgse tagamise, majanduse konkurentsivõime suurendamise, riigi rahanduse kordategemise ja kliimamuutustega kohanemise.

Samal ajal peame hoidma Eesti liberaalset demokraatiat, mis lähtub isiku- ja sõnavabaduse kaitsest, võrdse kohtlemise põhimõttest, võimude lahususest ja parlamentaarsest demokraatiast. Neid läänemeelse demokraatliku väärtusruumi põhimõtteid jagades hoiame Eesti vaba ja tagame meie keele- ja kultuuriruumi kestlikkuse.

Uues valitsusliidu koostööleppes keskendume ennekõike kolmele valdkonnale. Esmalt teeme kõik Eesti igakülgseks kaitsmiseks ja turvatunde tagamiseks, selleks suurendame laiapindseid julgeolekuinvesteeringuid ning soetame vajaliku laskemoonavaru. Sellega tagame, et Eesti on hästi kaitstud NATO ja Euroopa Liidu liikmesriik, kuhu on turvaline investeerida.

Teiseks loome tingimused majanduse ja laiema heaolu kasvuks. Investeerime puhastesse tehnoloogiatesse ja vähendame bürokraatlikke takistusi innovaatiliste tööstusettevõtete Eestisse rajamisel, suurendame väikepiirkondade konkurentsivõimet. Samuti loome eeldused, et kasvanud kaitsekulud panustaks meie majandusse kaitsetööstuse kiirema arengu kaudu.

Kolmandaks seisame selle eest, et kaitstud Eesti põhineb tasakaalus rahanduspoliitikal, sest ka üle jõu elamine hakkab ühel päeval piirama meie iseotsustusvabadust. Julgeolekumaks peab katma kõik need kulud, mis meil on vaja ühiselt teha Eesti kaitsevõime kasvuks ja muude sõjast tulenevate negatiivsete sotsiaal-majanduslike mõjudega toimetulemiseks.

Konkurentsivõime kasv ja reformid

Keerulises rahanduslikus olukorras tuleb üle vaadata riigi ülesanded ja kulukohad ning tõhustada riigivalitsemist. Eestil on selleks olemas suurepärased tööriistad digiriigi ja andmete näol. Andmepõhine otsustamine ja tehisarude kiire areng annab meile võimaluse kujundada personaalset riiki, vähendada dubleerimist, kiirendada suhtlust ametiasutustega ja hoida nii kokku maksumaksja raha. Riigi digiteenused peavad muutuma personaalsemaks ja nutiseadmesõbralikumaks, võimaldama targemat andmete ristikasutust ja olema piisavalt turvatud, et seista vastu nüüdisaegsetele küberohtudele.

Eesti majanduse areng peab olema tuntav ka väljaspool tõmbekeskusi. Uute tööstusettevõtete rajamisel ja toetamisel peame silmas seda, et konkurentsivõimelisi töökohti loodaks ka väljaspool kuldse ringi omavalitsusi. Lisaks saavad omavalitsused võimaluse laiendada oma tulubaasi kohalike maksude näol ja teenida lisatulu kohaliku kasu instrumendist, mida kogutakse piirkondlike loodus- ja maavarade kasutamisest.

Eelnevalt kirja pandud eesmärgid ja poliitilised väljakutsed eeldavad kolme erakonna tihedat koostööd ühises valitsuses. Keeruliste sisepoliitiliste valikute tegemisel on oluline rääkida avameelselt ja pakkuda välja konkreetne plaan, kuidas kavandatakse Eesti riigi arengus tekkinud ummikkohad lahendada. Riigi rahanduse kordategemiseks ja julgeolekukulude katmiseks tuleb meil leida arvestataval määral uusi maksutuluseid ja kärpida riigi üleliigseid kulutusi. Praegusel valitsusliidul on tugev Riigikogu mandaat, et üheskoos rasked rahanduspoliitilised otsused ära teha ja viia ellu vajalikud reformid.

Pakkudes tarka riigijuhtimist, soosides innovatsiooni ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid, haarates julgelt meie digiriigi võimalustest ja pöörates tähelepanu väikepiirkondade vajadustele, suudame Eesti teha igaühele paremaks.

I. Uued investeeringud ja ettevõtete kindlustunne

Puhas ja konkurentsivõimelise hinnaga energia:

1. Kliimaneutraalsuse saavutamiseks võtame vastu kliimakindla majanduse seaduse, mis loob soodsa investeerimiskeskonna uute puhaste tööstusettevõtete rajamiseks ja vähese CO₂-heitega tehnoloogiate kasutuselevõtuks.
2. Jätkame maismaatuuleelektri vähempakkumistega, korraldame meretuuleelektri ja juhitavate võimsuste vähempakkumised. Varustuskindluse tagamiseks loome tingimused uute juhitavate ja salvestusvõimsuste rajamiseks.
3. Määrame olemasolevate ja uute arenduste põhjal taastuenergia eelisarendusalad. Kuulutame välja riigimaa hoonestusloa konkursid, mis võimaldavad riigimaadel rajada kiirendatud korras maismaatuuleparke.
4. Tööstusinvesteeringute soodustamiseks vähendame elektrienergia regulatiivseid kulusid.
5. Loome instrumendi elektrienergia otseostu lepingute sõlmimise soodustamiseks suurtarbijate ja tootjate vahel.
6. Arendame ette elektrivõrke, et kiirendada uutesse tootmisesse tehtavaid investeeringuid. Selleks kehtestame võrgu ettearendamist võimaldava regulatsiooni, mis tagab paremini prognoositavad liitumiskulud ja lühendab võrguga liitumise aega.
7. Viime lõpule Eesti-Läti neljanda elektriühenduse planeeringu ja alustame Eesti-Soome kolmanda elektriühenduse planeeringuga.
8. Astume samme biogaasi ja vesiniku riikliku nõudluse suurendamiseks.

Eesti kaitsetööstuse arendamine:

1. Kaitseinvesteeringute kasv peab panustama Eesti majandusse, selleks sõlmime otselepinguid Eesti kaitsetööstusettevõtete ja käivitame kaitseinvesteeringute fondi ning kasutame lokaliseeritud hankeid ja vastuoste, mille põhimõtted kinnitab Vabariigi Valitsus.
2. Kiirendame riigipoolsete kaitseinvesteeringute ja püsilepingutega Eesti kaitsetööstuse arengut, eesmärgiga kasvatada kaitsetööstuse käibemaht 1 miljardi euroni aastaks 2030.
3. Toetame Eesti ja Ukraina kaitsevaldkonna ettevõtete koostööd ja Ukraina kogemuse kasutamist referentsina Eesti kaitsetööstuse ekspordivõime suurendamisel.
4. Ukraina sõjalisel toetamisel lähtume Ukraina ja Eesti kaitseväge sõjalistest vajadustest ning soovist kiirendada Eesti kaitsetööstuse arengut. Selle eesmärgi saavutamiseks suuname võimalikult suure osa Ukrainale mõeldud abi mahust Eesti kaitsetööstuse tellimusteks.
5. Kiirendame kaitsetööstuspargi arendamist, et tagada Eesti kaitsetööstuse ettevõtetele tootearenduseks sobivad tingimused.
6. Lähtume põhimõttest, et kohalik kaitsetööstus on osa meie laiapindsest riigikaitsevõimest ja seetõttu kasutame kaitsehangete läbiviimisel lokaliseerimise põhimõtet, seades muu hulgas eesmärgiks kaitsetööstuse tehnoloogiasirde ja tootmise osalise toomise Eestisse eesmärgiga arendada kodumaist kaitsetööstust ning tagada varustuskindlus.
7. Suurendame kaitsetööstuse arendustoetuste mahtu ja loome tuleviku kaitsevõime arendamise tööühma.

Uued tööstusettevõtted ja kiirem majanduskasv:

1. Loome rahvusvaheliselt atraktiivse suurinvesteeringute Eestisse toomise paketi, mille eesmärk on muu hulgas suurendada piirkondlikku konkurentsivõimet.
2. Reformime planeeringute läbiviimist ja tegevuslubade väljastamist, et uued investeeringud ei takerduks bürokraatiasse.

Selleks viime ellu järgmised muutused:

- a. Lühendame oluliselt planeeringute läbiviimise aega.
 - b. Loome koostöös kohalike omavalitsustega uutele tööstustele eelisarendusalad, kuhu arendatakse välja vajalik taristu ning kus kõik vajalikud tegevusload on võimalik saada kiirendatud korras.
 - c. Tagades keskkonnanõuete täitmise, reformime keskkonnamõjude hindamise süsteemi, eesmärgiga lühendada hindamise protsessi olulisel määral.
 - d. Asjaajamise kiirendamiseks vähendame tegevuslubade arvu ning lihtsustame lubade ja registreeringute väljastamist.
3. Eesti loodus- ja maavarade kasutamisel lähtume nende targast väärimdamisest ja materjalide ringkasutusest. Avaliku sektori hoonete ja investeeringute puhul eelistame ringmajanduse materjalide ja puidu kasutamist.
 4. Loome kohaliku kasu instrumendi mistahes maavarade kaevandamisel ja kasutamisel.
 5. Kriitiliste loodus- ja maavarade kasutuselevõtu otsustame avalikus arutelus koos parlamendiga, pidades oluliseks laia ühiskondlikku kasu, kõrgema lisandväärtusega tootmise ja arenduse võimalusi Eestis ning loodussäästlikkust.
 6. Suurendame võimekust tuua Eestisse välisinvesteeringuid ja tagame meie ettevõtete huvide eest parema seismise olulistel sihtturgudel. Selleks uuendame Eestisse investeerimise väärtuspakkumist ja tagame meie ettevõtetele paremini fokuseeritud eksporditoe.
 7. Võimestame kultuuri- ja spordivaldkonnana suutlikkust panustada rahvusvaheliste suurprojektide ja suursündmuste kaudu Eesti majanduse arengusse.

II. Nüüdisaegne riigijuhtimine ja tõhus riik

Haridus, tööturg ja tervishoid:

1. Korrastame keskhariduse koolivõrgu ja korralduse seaduse tasandil.
2. Viime ellu kutseharidusreformi, mille eesmärk on tagada, et kutseharidus on olulisem ja atraktiivsem valik põhikoolilõpetajatele. Samuti peab kasvama kutsekoolide võimekus pakkuda kvaliteetset keskharidust.
3. Kutsehariduse kvaliteedi tagamiseks ja tööjõuturu vajadustele vastamiseks loome ühise toimimismudeli Eesti Töötukassaga. Fokuseerime Eesti Töötukassa koolitustegevuse oskuste ja kutse omandamise tellimustele ja korraldame täiskasvanutele eesti keele õpetamise senisest tulemuslikumalt.
4. Töötame välja Eesti talendipoliitika ja oskustööjõu kättesaadavuse strateegia. Muudame oskustööjõu kaasamise koostöös sotsiaalpartneritega paindlikumaks ja kiiremaks.
5. Tasuta kõrghariduse kõrval anname ülikoolidele võimaluse küsida teatud juhtudel õppetasu ka eestikeelsetel õppekavadel ja võtame eesmärgiks suurendada õppimisvõimalusi rakenduskõrghariduses.
6. Terviseandmete väärimdamine ja personaalmeditsiini potentsiaal tuleb senisest ulatuslikumalt kasutusele võtta teaduses, ettevõtluses ja tervishoiuteenuste osutamisel.
7. Viime meditsiinisüsteemi digilahendused ühisele platvormile, vähendamaks dubleerimist ja parandamaks tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kättesaadavust.
8. Koos tööturuosaliste ja sotsiaalpartneritega otsime võimalusi haigushüvitiste ja kutseharidusega seotud teemade efektiivsemaks korraldamiseks.
9. Seame eesmärgiks koos sotsiaalpartnerite ja huvirühmade esindusorganisatsioonidega vähenenud töövoimega inimestele ühtse tugisüsteemi loomise.
10. Lepime kokku jätkusuutliku tervishoiu rahastusmudeli.
11. Seadustame elulõpu tahteavalduse.

Riigireform ja bürokratia vähendamine:

1. Muudame riigihangete seadust, võimaldades hangete läbiviimisel senisest rohkem arvestada lokaalsuspõhimõtet ja keskkonnajalajälge, soodustada innovatsiooni ning arvestada senisest rohkem võimalike julgeolekuriskidega.
2. Vähendame reguleerimist ja kehtestame reegli, et iga uue ettevõtetele halduskoormust toova nõude kehtestamiseks on vaja üks olemasolevatest nõuetest kehtetuks tunnistada.
3. Vähendame väike- ja keskmise suurusega ettevõtete aruandluskohustust ja kontrolle.
4. Muudame riigi efektiivsemaks, milleks vaatame üle avaliku sektori ülesanded ja kaotame dubleerivad tegevused.
5. Parandame riigi strateegilist juhtimist ja Riigikantselei võimekust Vabariigi Valitsuse töö toetamisel.
6. Riigijuhtimise kvaliteedi parandamiseks eelisarendame andmepõhist otsustamist, tehisaru kasutamist ja riigiga asjaajamise automatiseerimist.
7. Jätkame kohtumenetluse digitaliseerimist ja otsime võimalusi tehisaru abil kohtutoimingute kiirendamiseks.
8. Andme- ja vajaduspõhiste (personaalse riigi) teenuste arendamiseks korrastame riigi andmekogud ja tagame nende riskitasutuse.
9. Arendame edasi e-riigi teenuseid, teeme need mobiilselt kättesaadavamaks ning suurendame nende toimekindlust ja küberturvalisust. Kujundame tervikpildi tehnoloogilisest võimekusest, et igas kriisis jätkata toimimist sidusa digiriigina.
10. Muudame riigiettevõtete ja sihtasutuste juhtimise efektiivsemaks ja sõnastame selgemad omaniku ootused.
11. Anname riigi valimisteenistusele täiendava ressursi e-hääletuse ja m-hääletuse rakendamiseks ja valimiste üldise turvalisuse tagamiseks.
12. Anname 16-aastastele kodanikele valimisõiguse Euroopa Parlamendi valimistel.
13. Algatame tava, et uude ametisse asuva ministri kuulab enne ära Riigikogu valdkonna komisjon, et saada ülevaade tema poliitilistest vaadetest ja valdkondlikest plaanidest. Algatame arutelu sellise kuulamise loomiseks ka Riigikogu täiskogu ees.
14. Euroopa Liidu õiguse ülevõtmisel toome normide täpsustamisel välja alternatiivid.

Piirkondlik konkurentsivõime, taristuinvesteeringud ja ühendused:

1. Laiendame omavalitsuste võimalusi oma tulubaasi suurendamiseks ja loome lahendused, mis võimaldavad omavalitsustel senisest rohkem tulu saada piirkondlikust ettevõtlustegevusest.
2. Jätkame regionaalsete arengupiirkondade loomist ja arengulepete sõlmimist.
3. Eelistame uute tööstusettevõtete rajamist väljapoole suuri tõmbekeskusi, et suurendada kõigi Eesti piirkondade konkurentsivõimet.
4. Käivitame kodude loomist soodustava programmi, mille raames:
 - a. Jätkame üürielanute programmi uute üürimajade rajamiseks.
 - b. Vaatame üle MESi ja KredExi meetmete tingimused, et aidata inimestel kodu omandada turutõrke piirkondades.
 - c. Vajaduse korral täiendame omavalitsuste õigusi koostöös erasektoriga üürikorterite pakkumisel.
 - d. Kiirendame elamute rekonstrueerimist maapiirkondades.
 - e. Lõpetame ebaausa konkurentsi lühiajalise rendi pakkumisel, vähendades maksudest hoidumist.
 - f. Töötame välja elamupoliitika strateegia.
5. Kiirendame Rail Balticu ehitamist, jätkame investeeringutega raudtee elektrifitseerimiseks ja kiiruste suurendamiseks. Tihendame rongiliiklust seoses uute rongide saabumisega.

6. Investeeringu puhta ühistranspordi arendamiseks.

III. Korras riigi rahandus

1. Riigieelarve peab olema arusaadav ja läbipaistev. Alustame 2025. aasta riigieelarve seletuskirjas paralleelselt tegevuspõhise eelarvega ka kuluarvestuse põhise eelarve avaldamisega. Seejärel otsustame tegevuspõhise eelarvega jätkamise vajaduse ja muutused eelarve koostamisel.
2. Viime eelarve baasseaduse kooskõlla uuendatud Euroopa Liidu fiskaalpoliitika reeglitega.
3. Korras riigi rahandus on kindla ettevõtluskeskkonna oluline osa ja tagab madalamad intressid nii riigile kui ka ettevõtetele. Vähendame eelarve puudujääki 2025. aastal prognoositud 5,6% SKPst 3%ni SKPst.
4. Hoiame puudujäägi alla 3% ka 2026. aastal ning vähendame seda 2027. aastal, arvestades, et riigieelarves tuleb ette näha vahendid senisest suuremateks julgeolekuinvesteeringuteks.
5. Jõustame maksuküüru kaotamise ja tulumaksuvaba miinimumi kasvu 700 euroni 2026. aastal.
6. Eelarve kulude kontrolli alla saamiseks kärpime tööjõu- ja majandamiskulusid ning tegevus- ja sihtotstarbelisi toetusi 3 aasta jooksul 10%: 2025. aastal 5%, 2026. aastal 3% ja 2027. aastal 2%. Kulude kokkuvõtteid hõlmab lisaks ametiasutustele ka sihtasutusi ja riigiettevõtteid.
7. Vähendame keskvalitsuse, sh sihtasutuste, riigi äriühingute ja ametite töökohtade arvu.
8. Eelarveolukorra parandamiseks tõstame alkoholi-, tubaka- ja bensiiniaktsiisi täiendavalt 5% aastas. Järgime piirikaubanduse mõjusid ning vajaduse korral korrigeerime aktsiiside kasvuplaane.
9. Valitsemissektori kulude jätkusuutlikkuse tagamiseks vaatame üle sihtasutuste ja kohalike omavalitsuste laenude piirmäärad ja eelarvereesid.
10. Teeme sotsiaaltoetuste analüüsi ja otsustame, millised neist muutuvad vajaduspõhiseks.
11. Kehtestame kuni 31.12.2028 julgeolekumaksu, mille suunamine Eesti kaitsevõime arendamiseks ja julgeolekuinvesteeringuteks. Maksu edasise vajaduse või muutmise otsustab pärast 2027. aasta Riigikogu valimisi ametisse astuv valitsus. Julgeolekumaks koosneb kolmest osast:
 - a. 2% käibelt alates 01.07.2025,
 - b. 2% füüsiliste isikute tuludelt alates 01.01.2026,
 - c. 2% ettevõtete kasumilt alates 01.01.2026.

IV. Välispoliitika ja Eesti julgeoleku kindlustamine

Välispoliitika ja rahvusvaheline suhtlus:

1. Eesti tugendab sidemeid demokraatlike riikide ja ühiskondadega üle maailma, et seista vastu autoritaarsete režiimide katsetele lõhkuda rahvusvahelisel õigusel ja universaalsetel inimõigustel põhinev maailmakord.
2. Venemaa rünnak Ukraina vastu on eksistentsiaalne oht Eesti ja kogu Euroopa julgeolekule. Kestva rahu taastamine Euroopas on võimalik üksnes Venemaa kui agressori strateegilise lüüasaamisega.
3. Töötame Ukraina võidu nimel, lähtudes põhimõttest, et rahvusvaheline kord peab rajanema territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse põhimõttel.
4. Eesti toetab NATO ja Euroopa Liidu laienemisprotsessi, mille aluseks on jagatud väärtused ja põhimõtted.
5. Kutsume NATO liitlasi üles suurendama kaitsekulusid minimaalselt 2,5 protsendile SKPst ja tagama, et liitlaste sõjalised võimed vastaksid NATO kaitseplaanidele.

6. Arendame laialdast koostööd USAga ja seisame selle eest, et Euroopa Liit ja USA oleksid strateegilised partnerid.
7. Euroopa Liit ja NATO peavad käituma otsustavalt Euroopa julgeoleku kindlustamisel ja seisma vastu Venemaa agressioonile ning Venemaast lähtuvatele hübriidohtudele.
8. Tähtsustame Põhjala ja Balti riikidega tehtavat koostööd ja otsime uusi võimalusi julgeolekualaseks koostööks. Soome ja Rootsi liitumine NATOga võimaldab viia Läänemere-äärse julgeolekukoostöö uuele tasemele.

Ukraina toetamine:

1. Eesti jätkab Ukrainale sõjalise abi andmist 0,25% ulatuses SKPst vähemalt kuni aastani 2027.
2. Eesti panustab Ukraina ülesehitamisse ja igakülgseesse muu abi andmisse, luues seda tehes võimalusi Eesti ettevõtetele.
3. Eesti toetab Ukraina liitumist Euroopa Liidu ja NATOga.
4. Taotleme Venemaa-vastaste sanktsioonide karmistamist ning sanktsioonidest kõrvalehiilimise takistamist.
5. Töötame selle nimel, et Venemaa külmutatud varad suunatakse võimalikult suures osas ja võimalikult kiiresti Ukraina toetamisse.
6. Toetame Rahvusvahelise Kohtu ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu sõltumatut tegevust Ukrainas toime pandud sõjakuritegude uurimisel. Ukraina-vastase sõja algatanud Venemaa riigijuhid tuleb võtta vastutusele ja selleks tuleb luua rahvusvaheline tribunal.
7. Teeme ÜRO reformimisel koostööd selleks, et Venemaa kui agressiooni teostav Julgeolekunõukogu liige ei saaks takistada ÜRO toimimist.

Riigikaitse ja laiapindne julgeolek:

1. Tulenevalt muutunud julgeolekuolukorrast ja lähtudes aktiivse kaitsetegevuse põhimõttest uuendame Eesti julgeolekupoliitika alused 2025. aasta jooksul.
2. Sõjaliste võimete terviklikuks väljaarendamiseks jätkame koos liitlastega pikaajaliste kaitseplaanide koostamist, mis põhinevad ohuhinnangul ja Kaitseväe juhataja sõjalisel nõuandel.
3. Tagame riigikaitsekulud mahus vähemalt 3% SKPst, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtukulud.
4. Viime ellu täiendava riigikaitse ja laiapindse julgeoleku investeringute programmi, mille fookussuunad määrame Riigikantselei juhtimisel koostöös Kaitseväe ja sisejulgeoleku eest vastutavate asutustega.
5. Täiendavate kaitseinvesteringutega hangime pika laskeulatusega relvasüsteeme ning vajalikku lahingumoonat, et vajaduse korral hävitada Eesti julgeolekut ähvardav oht vaenlase territooriumil.
6. Eesti sõjalise kaitse tugevdamiseks peame vajalikuks astuda järgmisi samme:
 - a. Maaväe võimestamiseks tugevdame Eesti diviisi, jätkates muu hulgas liitlaste üksuste, sh Ühendkuningriigi brigaadi integreerimist, tugevdades oluliselt diviisi kaugtulevõimet ja kindlustades piisavad moonavarud.
 - b. Merel saavutame koos liitlastega võime hoida Läänemeri vastase vaenutegevusest puhas, selleks suurendame meie mereolukorrateadlikkust.
 - c. Õhuruumi kaitsmiseks arendame välja Eesti mitmekihilise õhutõrje, integreerides selle NATO õhukaitsemudeliga. Pöörame erilist tähelepanu droonidest tulenevatele ohtudele.
 - d. Kaitsetegevuse võimestamiseks rajame koos Läti ja Leeduga Balti kaitsevööndi, ehitades piirile kaitsetegevuseks vajalikku taristut, ning ühtlustame selle Poola vastavate tegevustega.

- e. Kaitseväe harjutusalade ja liitlaste vastuvõtuks vajaliku taristu väljaarendamine on iseseisva kaitsevõime ja liitlasvägede integreerimise keskne osa.
 - f. Hübriidohtudele ja valeinfo levikule vastu seismiseks tugevdame Eesti info-, meedia- ja digiruumi, suurendame digikaitsevõimet ja meie e-riigi küberkaitse võimekust.
7. Sisejulgeoleku tugevdamiseks astume järgmised sammud:
- a. Idapiiri kaitsmiseks ja massiliste rahutuste ohjamiseks loome reservväelaste baasil PPA kriisireservi.
 - b. Tugevdame valitsussektori ja eriti sisejulgeolekuasutuste võimekust hübriidohtude tõrjumisel.
 - c. Ehitame valmis maismaapiiri ja alustame droonimüüri loomisega.
 - d. Tugevdame PPA relvastust idapiiril.
 - e. Tuginedes Ukraina sõja kogemusele, panustame ühiskonna kriisideks valmisoleku võimekuse suurendamisse, pakkudes kriisiteadmiste kontaktkoolitusi ja laiendades individuaalseid julgeolekusse panustamise võimalusi.
 - f. Parandame tervishoiuasutuste toimepidevust ja suurendame varusid.
 - g. Tugevdame elanikkonnakaitse ja ulatusliku evakuatsiooni võimekust.
8. Kriiside selgemaks ja kiiremaks juhtimiseks võtame vastu tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse.

Lisa. Valitsusliidu vastutusvaldkonnad

Eesti Reformierakond:

peaminister, rahandusminister, kliimaminister, kaitseminister, sotsiaalkaitseminister, kultuuriminister, majandus- ja tööstusminister, Riigikogu aseesimees, rahanduskomisjoni esimees, väliskomisjoni esimees, sotsiaalkomisjoni esimees, maaelukomisjoni esimees, julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni esimees, korruptsioonivastase erikomisjoni aseesimees, riigieelarve kontrolli erikomisjoni aseesimees.

Erakond Eesti 200:

Riigikogu esimees, haridus- ja teadusminister, justiits- ja digiminister, välisminister, põhiseaduskomisjoni esimees, keskkonnakomisjoni esimees, Euroopa Liidu asjade komisjoni esimees, riigikaitsekomisjoni esimees.

Sotsiaaldemokraatlik Erakond:

siseminister, regionaal- ja põllumajandusminister, taristuminister, terviseminister, majanduskomisjoni esimees, õiguskomisjoni esimees, kultuurikomisjoni esimees.